

DE ZWARTZUSTERS TE BRUGGE. ONTSTAAN EN SITUERING VAN 1356 TOT 1580

C. D'HOOGE^o

Na het verschijnen van «De Zwartzusters van Brugge»¹ — een boek dat jaren van zoekwerk en samenstelling onderstelt en de grote verdienste heeft een leemte aan te vullen in de geschiedenis van de Brugse kloosters — delen wij graag enkele bijkomende gegevens mee².

1. Over het ontstaan van de zustergemeenschap

De auteurs van het boek vermoeden dat 1361 een belangrijke datum is geweest bij de vorming van de gemeenschap, en dat de Zwartzusters iets te maken hebben met de Cellieten-zusters, die meestal *Mate vrouwen* of *Swesteren* (*Zwesteren*) worden genoemd. Maar nergens hebben ze enige vermelding van «Swesteren» te Brugge gevonden³.

Nochtans, vijf jaar vóór 1361, en meer bepaald op 27 maart 1356 zijn ze te vinden in een origineel archiefstuk⁴. Buiten de naam «Sweste-

^o Lic. geschiedenis ; Normalschool St.-Andreas, Garenmarkt 8, 8000 Brugge.

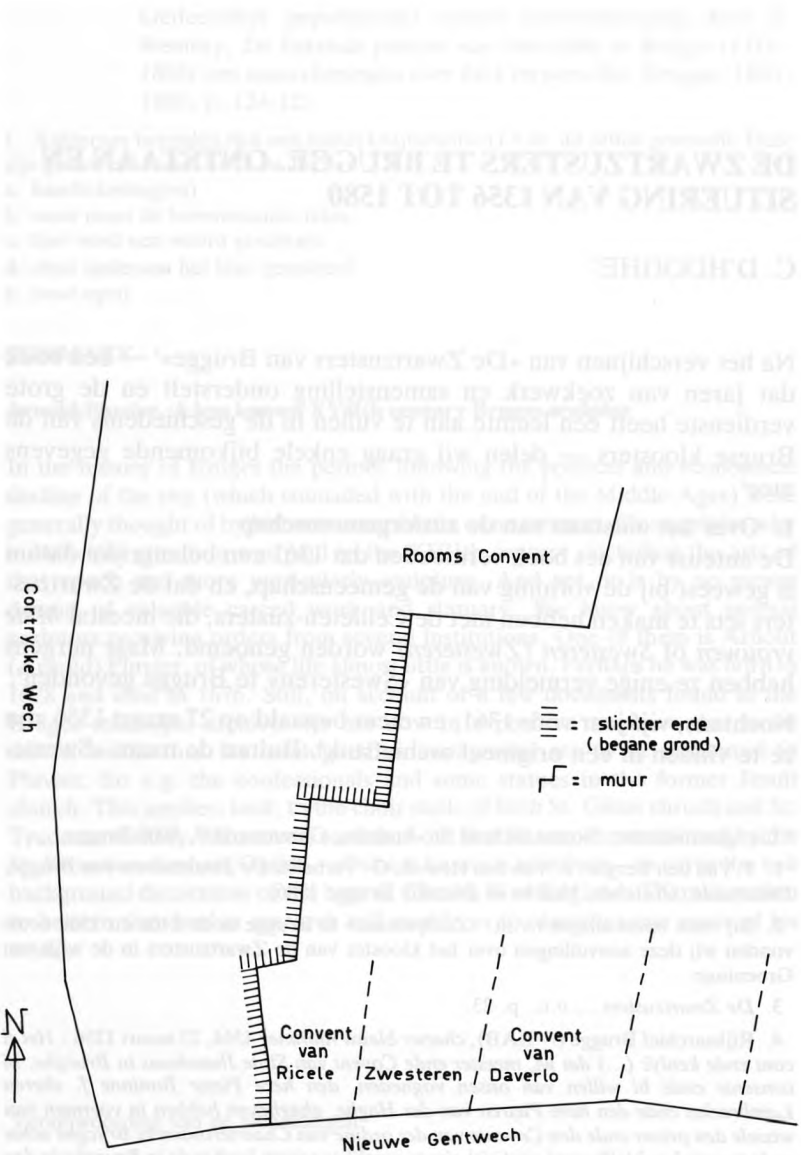
1. F. Van den Berghe, J. Van den Heuvel, G. Verhelst, *De Zwartzusters van Brugge, Diksmuide, Oostende, Veurne en Brazilië*, Brugge 1986.

2. Bij onze opzoekingen i.v.m. «Zuidproosse» te Brugge in de 14de en 15de eeuw vonden wij deze aanvullingen over het klooster van de Zwartzusters in de wijk van Groeninge.

3. *De Zwartzusters...*, o.c., p. 23.

4. Rijksarchief Brugge (= RAB), *charter blauw nummer 4564, 27 maart 1356 : Het si cont ende kenlyc (...) dat wi, meester ende Covent van Sinte Jhanshuus in Brucghe, bi consente ende bi willen van onsen vogheden, den here Pieter Boninne f. sheren Lambrechts ende den here Pietren van der Haghe, ghegheven hebben in voermem van wissele den prioer ende den Covente van der ordine van Chaerterousen bi Brucghe achte ende twyntich sch(ellingen) par(isis) siaers arveliker renten licghende in Brucghe in den Ouden Ghentwech up de hofstede daer de Zwesteren up wonen, tusschen den Covente van Risele staende an de west zide ende den Covente van Daverlo ande oostzide, omme vichtien sceleghe ende ses peneghe par(isis) siaers arveliker renten licghende in*

De Zwartzusters te Brugge

Tekening 1. Toestand in 1356

ren»⁵ vernemen we weinig over de gemeenschap maar des te meer over hun vestigingsplaats en hun naaste bureu. Ze blijken immers te wonen op de plaats waar de Zwartzusters de volgende jaren en tot aan de Franse revolutie gevestigd zijn, met name aan de noordzijde van de Nieuwe Gentweg, nabij de *Cortrycke Wech* (= huidige Katelijnestraat) op het Zuidproosse. Waaruit blijkt dit ?

Uit het archiefstuk van 1356 vernemen we dat er «Swesteren» wonen op een perceel in de Oude Gentweg tussen het *Convent van Ricele* aan de westzijde en het *Convent van Daverlo* aan de oostzijde. Het *Convent van Ricele* kennen we door een grensgeschild met het *Rooms Convent*⁶. Het stond met voorgevel in de Nieuwe Gentweg en paalde achteraan aan het *Rooms Convent*⁷.

Het *Convent van Daverlo* is gekend door een ander origineel charter van de armendis van Onze-Lieve-Vrouw⁸. Het lag in Groeninge op het Zuidproosse. Nu weten we dat alleen de noordzijde van de Nieuwe Gentweg behoort tot het Zuidproosse, dus niet de zuidzijde ervan en evenmin de Oude Gentweg⁹. Weliswaar vermeldt de tekst van 1356 dat de drie conventen naast elkaar liggen in de *Oude Gentweg*. Dit is echter niet ongewoon. De Nieuwe Gentweg bestond

Koudekerke up tland dat wilen was Willems Blocs, dewelke vors. arvelike rente wi, meester ende covent voers., den voerseden prioer ende covente van den Chaarterousen plaghén tegheldene (...). Op de plooi : wissel van 28 sch. daer de Zuesteren wonen, jeghen andere rente in Brughe...

5. *Zwesteren* : komt niet voor in M. Gysseling (m.m.v. W. Pijnenburg), *Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300)*, 's-Gravenhage 1977, wel bij E. Verwijs & J. Verdam, *Middelnederlandsch Woordenboek*, VII, 's-Gravenhage 1912, p. 2543 («naam voor zuster eener geestelijke orde, een zuster van den vrijen geest»).

6. *Landysceit* gemaakt door de deelmannen van het Onze-Lieve-Vrouwzestendeel op 23 maart 1348 (n.s.) tussen het «convent van joncvrouwen die men heet ghewillighe aermen», vertegenwoordigd door *Bernaerd Priem f. ser Bernaerd doude*, en het convent van aermen vrouwen die men heet convent van Ricelle, vertegenwoordigd door *Jan Pennincman* ; zie : *De Zwartzusters...*, o.c., p.16 ; op de achterzijde van het handschrift bewaard in het archief van de Zwartzusters staat in 17de-eeuws schrift : *Brieven van den meur naest den Godtshuyse 't Rooms convent*.

7. Zie tekening 1. Voor de drie tekeningen bij dit artikel zijn wij dank verschuldigd aan Jan Flour en Johan Vansteenkiste.

8. Archief van het O.C.M.W. te Brugge (= OCMW Br.), *fonds Armendis O.L. Vrouw Brugge*, charter nr. 21, gedateerd 27 februari 1346 (n.s.).

9. P. Beaucourt de Noortvelde, *Beschryving der heerlykhede en lande vanden Proosche*, Brugge, 1764, p. 173.

wel sedert de aanleg van de tweede stadsomwalling van Brugge rond 1300, maar had in de 14de eeuw nog niet volledig zijn huidige uitzicht. Zo komt het dat bij verkoop van huizen of erven de oude benaming van de vroegere straat — in casu de Oude Gentweg — waarlangs men de woning van de *Swesteren* en de conventen bereikte, nog gebruikt wordt. Daarvan zijn meerdere bewijzen in verkoopakten van het Zuidproosse te vinden, tot in de 15de eeuw toe.

Uit die situeringsgegevens kunnen we dus vier conventen als voorlopers van de Zwartzusters in aanmerking nemen. In de 14de eeuw bevonden ze zich alle op de plaats van het latere klooster. Het zijn : het *Rooms Convent*, het *Convent van Ricele*, de woning van de *Swesteren* en het *Convent van Daverlo*¹⁰.

Voor ons lijkt het geen twijfel dat de *Swesteren* en hun woning aan de basis lagen van het latere klooster van de Zwartzusters. Hoezo ?

De Zwartzusters hebben altijd tot het Zuidproosse behoord. Welnu, het *Rooms Convent* stond op de plaats waar het nu nog steeds te vinden is (met ingang in de Katelijnestraat) en lag buiten het Zuidproosse. Dat de Zwartzusters in het bezit zijn van een *landisceyt* (= akte van grensscheiding) tussen het *Rooms Convent* en het *Convent van Ricele* is geen bewijs dat ze de erfgenamen zijn van het *Rooms Convent*, zoals de auteurs van het boek menen, maar zou eerder kunnen verwijzen naar het feit dat de Zwartzusters iets te maken hebben met het *Convent van Ricele*. De tekst van de grensscheiding is inderdaad blijkbaar voor het *Convent van Ricele* gemaakt. Nu weten we dat dit convent, of althans zijn eigendom (huis en land), opgeslorpt werd door de *Swesteren*. Na de hevige brand in Groeninge en in heel het kwartier tussen de Mariabrug, Katelijnepoort en de Gentpoort in 1360 is er immers geen spoor meer van het *Convent van Ricele*, noch enige vermelding ervan op een andere plaats in de stad. Men spreekt ook nog weinig over de *Swesteren*. Maar op de plaats waar deze laatsten woonden vóór de brand, spreekt men nu over de *Zusters van de Castaengneboom*. De achterpoort van hun eigendom lag in het *Zwesterstraetkin*. Hun oosterbuur is nog steeds het *Convent van Daverlo* (zoals vóór de brand), en de westerbuur is nu het hoekhuis van de Katelijnestraat.

10. Bij verdere studie van het huizenblok tussen de Nieuwe Gentweg, de Katelijnestraat, de Kastanjeboomstraat en Groeninge komt er in de 14de eeuw geen ander convent voor. Alle andere woningen behoren er aan partikulieren.

We kunnen dus hieruit besluiten dat de hofstede van de *Swesteren* versmolten is met het huis en land van het *Convent van Ricele*¹¹.

Het *Convent van Daverlo* komt evenmin in aanmerking als voorloper van de *Zwartzusters*. In 1345 verblijven er Begijnen, duidelijk onderscheiden van de *Swesteren*, hun burenen¹². Na de brand van 1360 blijven ze op dezelfde plaats als vóór de brand. Vanaf 1440 tot 1469 heet het nu echter *'twedewenhuis bi den Castaengheboome*¹³. In 1500 zijn hun gebouwen ingepalmd door het *Zusterhuus van de Castaengheboom* (vermoedelijk was dit al zo in 1469)¹⁴. Het *Convent van Daverlo* zelf bestaat nog in 1520 en 1539, maar dan als godshuis op het *Wijngaardplein*¹⁵. De *Swesteren* blijken dus de enige voorlopers te zijn van de *Zwartzustergemeenschap*.

Als stichtingsjaar staat in de traditie van de *Zwartzusters* 1361 bekend¹⁶. Hebben de *Swesteren* door hun moedig en onbaatzuchtig optreden tijdens de brand en de pestepidemie van 1360 een belangrijke rol gespeeld? Steeg daardoor hun aanzien en werfkracht? Werd daarbij het *Convent van Ricele* opgeslorpt? In elk geval heeft zich toen daar een mutatie voorgedaan. Voortaan worden de leden van het «nieuw» convent op de vroegere plaats van de hofstede van de *Swesteren* én van het *Convent van Ricele* «armenzusters» genoemd¹⁷.

Hun hoofdactiviteit ging uit naar de ziekenzorg aan huis en vooral naar besmettelijke en/of ongeneeslijke ziekten. Naarmate de bekendheid van de zusters door hun hulpactiviteiten in noodtoestanden in de stad toenam, raakten ze in 1416 bekend onder de naam van

11. RAB, *Renteboek van het commun van O.L.Vrouw*, 1416, f° 34 (Nieuwe Gentweg, noordzijde); OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, renteboeken nrs. 167, 168, 169, 170. Zie ook RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, Wettelijke Passeringen, vanaf 1428 doorlopend.

12. Zie noten 8 en 4.

13. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1230, f° 46 v°; *Id.*, nr. 1232, f° 154; OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, charter nr. 291 (30 augustus 1469).

14. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1295, f° 27 v°.

15. K. De Flou, *Woordenboek der Toponymie van Westelijk Vlaanderen, etc.*, III, Brugge 1923, p. 142, s.v. *Daverlo*.

16. *De Zwartzusters...*, o.c., p. 37.

17. *De Zwartzusters*, o.c., p. 67; RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1231, f° 108 v°; *Id.*, nr. 1231, f° 140.

*Convent dat men heet Groeninghe*¹⁸, maar vaker als *die van de Castagneboom*¹⁹.

Waarom men overschakelde naar de naam *Kastanjeboomzusters* heeft iets te maken met het feit dat de voorgevel en de voorpoort van het klooster in de Nieuwe Gentweg vlak tegenover een merkwaardige boom lag. Deze stond aan de zuidzijde van de Nieuwe Gentweg, nabij de straattedriehoek bij het begin van de Oude Gentweg²⁰. Vermoedelijk is die boom ook de reden geweest van de opvallend smalle straatingang van de Nieuwe Gentweg.

Tussen 1361 en 1461 zijn ons geen namen bekend van individuele «armenzusters», met uitzondering van zuster Marie Zonderdanc. In 1447 is ze *meesterghen van den godshuze twelke men heet ten Castaengeboome*²¹. Haar naam komt niet meer voor op de lijst van de 25 die in 1461 hun plechtige geloften deden als volwaardige kloosterzusters van het hervormde convent of godshuis dat nu de bijnaam krijgt van *Bethel*²².

Pas vanaf 1500 duikt dan definitief, naast de vermelding «die van de Kastanjeboom» de naam van «Zwartzusters» op. Dat is tot op vandaag hun naam in Brugge gebleven.

2. Ligging, oppervlakte en uitbreiding van het klooster van de Zwartzusters in de Nieuwe Gentweg

Was het klooster van de Zwartzusters in 1580 reeds een vrij groot complex in Groeninge²³, in 1356 woonden de *Swesteren* er eerder bescheiden²⁴. Ze waren gehuisvest op een erf in de wijk Groeninge. Hun voorgevel paalde aan de noordzijde van de onlangs ontstane

18. RAB, *Renteboek van het commun van O.L.Vrouw*, 1416, f° 34 v°.

19. Zie noot 18.

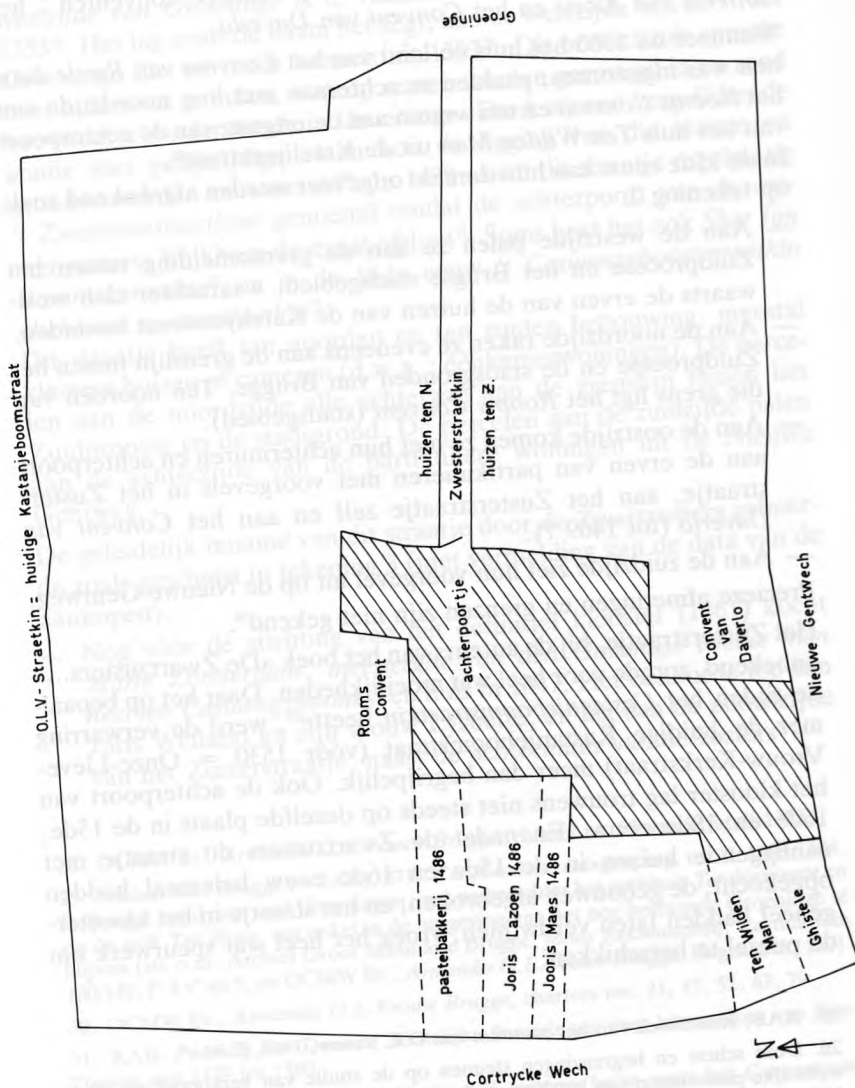
20. OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, nr. 168, p. 37 en 58 : hier is sprake van een «noteboom». In feite gaat het over dezelfde boom (een kastanjeboom), die in andere bronnen vermeld is.

21. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1231, f°140.

22. *De Zwartzusters...*, o.c., p. 47 en p. 62.

23. L. Gilliodts-van Severen, *Les Registres des Zestendeelen ou le cadastre de la ville de Bruges de l'année 1580*, in : *Annales de la Société d'Emulation* (Brugge), XLIII (1893), p. 184.

24. RAB, *charter blauw nummer 4564*, 27 maart 1356.

Tekening 2. Toestand in de 15de eeuw

Nieuwe Gentweg, nabij de Katelijnestraat, op het Zuidproosse. Aan de west- en oostzijde ervan lagen twee andere conventen : het *Convent van Ricele* en het *Convent van Daverlo*.

Wanneer na 1360 het huis en land van het *Convent van Ricele* door hen was ingenomen, paalden ze achteraan met hun noordzijde aan het *Rooms Convent* en ten westen aan de uitgang van de achterpoort van het huis *Ten Wilden Man* uit de Katelijnestraat²⁵.

In de 15de eeuw kan hun domein ongeveer worden afgebakend zoals op tekening 2.

- Aan de westzijde palen ze aan de grensscheiding tussen het Zuidproosse en het Brugse stadsgebied, waarachter zich westwaarts de erven van de huizen van de Katelijnestraat bevinden.
- Aan de noordzijde raken ze eveneens aan de grenslijn tussen het Zuidproosse en de stadsgronden van Brugge. Ten noorden van die grens ligt het *Rooms Convent* (stadsgebied).
- Aan de oostzijde komen ze met hun achtermuren en achterpoort aan de erven van partikulieren met voorgevels in het Zusterstraatje, aan het Zusterstraatje zelf en aan het *Convent van Daverlo* (tot 1469 ?).
- Aan de zuidzijde ziet hun voorgevel uit op de Nieuwe Gentweg. Precieze afmetingen en grenzen zijn niet gekend²⁶.

Het Zusterstraatje, bij de auteurs van het boek «De Zwartzusters...» onbekend, zorgde voor heel wat moeilijkheden. Daar het op bepaalde tijden het *Castagnieboomstraetkin* heette²⁷, werd de verwarring met de huidige Kastanjeboomstraat (vóór 1530 = Onze-Lieve-Vrouw-Kerkstraat) meer dan begrijpelijk. Ook de achterpoort van het klooster lag trouwens niet steeds op dezelfde plaats in de 15de, 16de en 18de eeuw. En nadat de Zwartzusters dit straatje met aanliggende huizen in de 15de en 16de eeuw helemaal hadden opgekocht, de gebouwen afgebroken, en het straatje in het kloostergeheel hadden laten verdwijnen, vroeg het heel wat speurwerk om de puzzel te herschikken.

25. RAB, Renteboek van het *commun* van O.L.Vrouw, 1416, f° 34 v°.

26. Deze schets en begrenzingen steunen op de studie van verkoopakten uit de wettelijke passeringen van het Kanunnikse in RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, 15de en 16de eeuw, en op charters en renteboeken uit OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*.

27. O.m. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, 1527.

De oudste vermelding van *het straatken zonder hende aan de westzijde van Groeninge* is te vinden in een charter van 21 maart 1353²⁸. Het lag zoals de naam het zegt, aan de westzijde van de straat Groeninge die we reeds kennen uit 1303²⁹. Dit archiefstuk spreekt over huizen en gronden, waarop renten werden gevestigd in en rond het straatje *zonder hende* in Groeninge. Dank zij een vergelijkende studie met gelijktijdige akten kon de ligging van die huizen en gronden worden achterhaald³⁰. In 1429 wordt dit straatje regelmatig 't *Zwesterenstraetkine* genoemd omdat de achterpoort van de «armenzusters» blijkbaar de straat afsloot³¹. Soms heet het ook *Sher Jan Rommelstraetkin*³² en in de 16de eeuw 't *Castaengeboomstraetkin gheheeten tzusterstraetkin*³³.

Dit straatje heeft ten noorden en ten zuiden bebouwing, meestal kleinere huizen of cameran (d.w.z. : éénkamerwoningen). De percelen aan de noordzijde alle achteraan aan de grenslijn tussen het Zuidproosse en de stadsgrond. De percelen aan de zuidzijde palen aan de achterzijde van de partikuliere woningen uit de Nieuwe Gentweg.

De geleidelijk inname van dit straatje door de Zwartzusters gebeurde zoals geschetst in tekening 3 (met vermelding van de data van de aankopen).

- Nog vóór de stichting van het definitief klooster (1461) kocht *Marie Zonderdanc, meesterghen van den Godshuse twelke men heet ten Castaengeboom*, een huis in 1447. Het behoorde toe aan Joris Weilaert en zijn vrouw Lysbette, en lag aan de noordzijde van het Zusterstraatje, naast de achtermuur van de zusters³⁴.

28. OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, charter nr. 53 van 21 april 1353.

29. Stadsarchief Brugge (= SAB), 271 : *Confiscatierekeningen*, reg. nr. V, 1303-1304. In Brugge vond men veel Groeninge, met name achter het godshuis *Ten Nazarette* en op de wijk *Ten Hoye*, om enkel in de omgeving van het nog bestaande Groeninge te blijven (zie o.m. Archief Groot Seminarie Brugge, *fonds Eekhoutabdij*, Cartularium 180/149, f° 4 v° en 5, en OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, Register nr. 167).

30. OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, charters nrs. 21, 47, 52, 63, 79.

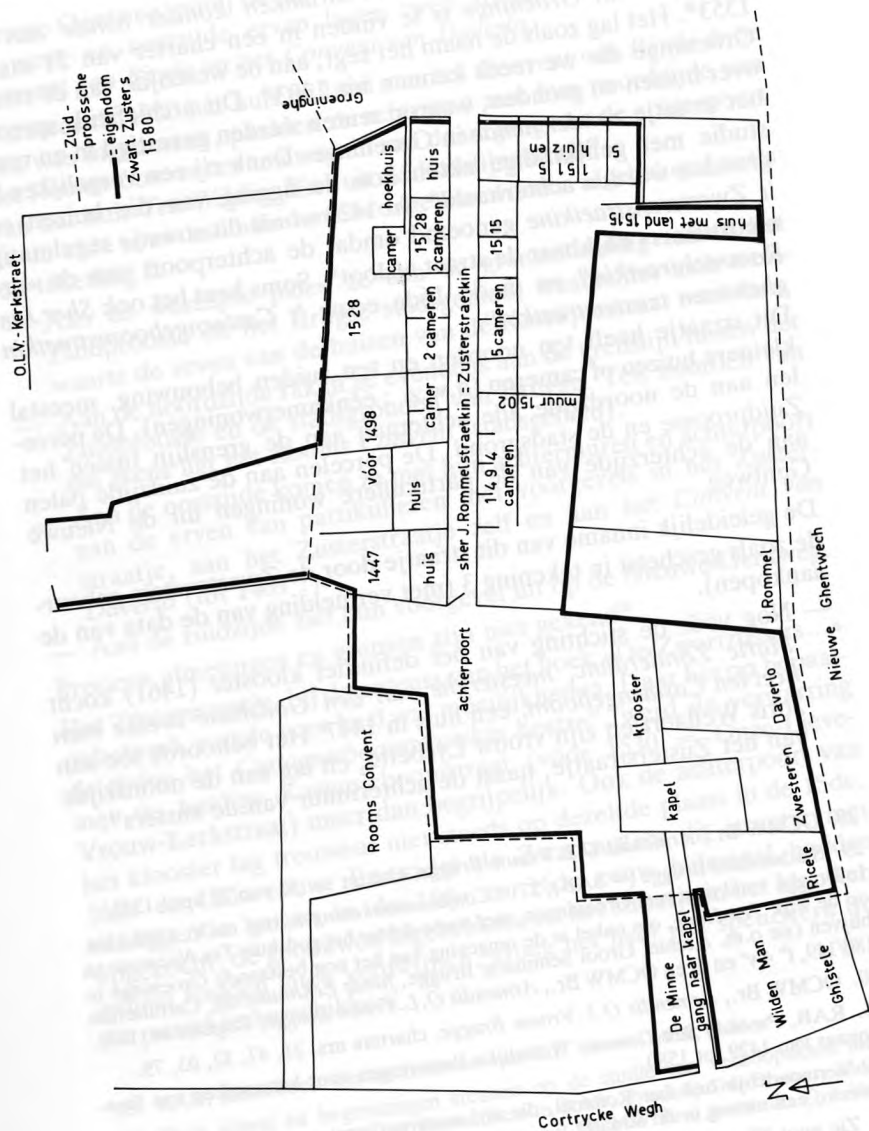
31. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, Wettelijke Passeringen voor kanunniken van Sint-Donaas van 1429 tot 1580.

32. Vermoedelijk had Jan Rommel, die vijf cameran bezat naast het *Convent van Daverlo*, een uitweg in dit straatje.

33. Zie noot 27.

34. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1231, f° 140.

De Zwartzusters te Brugge

Tekening 3. De uitbreiding en afbakening van het klooster in de 15de en 16de eeuw.

- In 1494 kocht de overste, zuster Geertruyde van Praet, 4 huisjes rechts van de achterpoort, aan de zuidzijde van het Zusterstraatje³⁵.
- Vóór 1498 kochten *die van de Castaengeboome* één huis en twee *cameren* naast het verkochte huis van 1447, aan de noordzijde van het kleine straatje *bachten en ten oosten van de zusterhuse van de Kerstaengeboome*³⁶.
- In 1502 lieten de zusters een muur metselen haaks van het Zusterstraatje naar het vierde huis van de Nieuwe Gentweg (te tellen vanaf de hoek van Groeninge), en zetten een muur achter al de hovingen van de huizen in de Nieuwe Gentweg naast en ten oosten van het klooster³⁷.
- In 1515 verwierf het klooster van de voogden van Meester F. de Cueninc, zoon van Jacob, het voorlaatste huis met land van de Nieuwe Gentweg vóór de hoek van Groeninge, en ook vijf huizen aan de westzijde van Groeninge naast het Zusterstraatje gaande richting hoek van de Nieuwe Gentweg³⁸.
- Rond die periode kwamen nog vijf *cameren*, gelegen aan de zuidzijde van het Zusterstraatje (naast de laatst aangekochte huizen in west-Groeninge), in hun bezit³⁹.
- In januari 1528 kochten de zusters een huis met twee *cameren*. Het huis lag op de hoek van het Zusterstraatje, en de twee *cameren* bevonden zich aan de noordzijde van het straatje ten westen van het hoekhuis⁴⁰.
- In februari 1528 kochten ze nog een *houc houckhuus* met drie *cameren*. Het hoekhuis met één *camere* daarachter stond met de voorgevel aan de westzijde van de straat Groeninge. De andere twee *cameren* stonden *ten voorhoofde* aan de noordzijde van het Zusterstraatje⁴¹.

35. *De Zwartzusters...*, o.c., p. 130 ; OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, charter nr. 170.

36. OCMW Br., *Armendis O.L.Vrouw Brugge*, Cijnsboek nr. 170, f° 46.

37. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1295, f° 4.

38. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1295, f° 66, 96 en 107.

39. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, Wettelijke Passeringen nr. 1295.

40. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1296, f° 28 v°.

41. RAB, *Proosdij Sint-Donaas*, nr. 1296, f° 29.

Zo waren alle huizen van het straatje door de Kastanjeboomzusters ingepalmd en ... het straatje ging dicht met een poort : de nieuwe achterpoort van *die van de Castaengeboome*.

Het kloostercomplex had zich inmiddels uitgebreid met het erf van het *Convent van Daverlo* ($\pm$ 1469)⁴². Op dit erf, of er juist achter, werd een kapel gebouwd, dankzij de steun van Marguerite Lefevre, vrouw van Jan de Baenst. Uitzicht en plaats van die kapel is nog te zien op het plan van Marcus Gerards (1562). De kapel paalde dus niet direkt aan de Nieuwe Gentweg. Er liep een gang vanuit de Katelijnestraat naar die kapel. Meer dan waarschijnlijk behoorde het huis ten noorden van die gang toe aan de Zwartzusters. Wanneer ze in het bezit van die gang en dit huis kwamen, is niet bekend. Hoe dan ook, de vroegste vermelding van het *poortkine* dat de gang afsloot, vonden we in de rekeningen van de armendis van Onze-Lieve-Vrouw vanaf 1551⁴³. Evenmin weet men wanneer ze het huis met de kleine achterpoort ten zuiden van de huidige Kastanjeboomstraat verwierven⁴⁴.

Het complex van de *Castaengeboom* bleef ongeveer in de hierboven beschreven vorm verder bestaan tot aan de onteigening ervan tijdens de Franse Overheersing (1798).

42. *De Zwartzusters...*, o.c., p. 25 en p. 62.

43. *De Zwartzusters...*, o.c., p. 135. Zie ook : L. Gilliodts-van Severen, *Les Registres des Zestendeelen*, o.c., p.184. In tegenstelling tot wat de auteurs van *De Zwartzusters* lazen in die 'Zestendeelen', behoorden de drie huizen naast het hoekhuis *Ghistele* in de *Cortrycke wegh* aan Clement De Moor. Alleen het huis ten noorden van de gang, genoemd *De Minne*, was eigendom van *die van de Castaengeboom*. Die laatste versie komt overeen met wat we vernemen uit de rekeningen van de armendis van O.L.Vrouw van 1580.

44. Dit is niet te achterhalen uit het archief van de proosdij van Sint-Donaas (want dit huis lag niet op het Zuidproosse), noch uit verkoopakten, noch uit de dokumenten van de armendis van O.L.Vrouw (onder de hoofding *Kerkstraat bij Groeninge*).